

EUGENI D'ORS

LA CURIOSITAT

EDICIÓ I PRESENTACIÓ
DE XAVIER PLA

BARCELONA 2009

QUADERNS CREMA

Publicat per
Quaderns Crema, S. A. U.

Muntaner, 462 - 08006 Barcelona
Tel. 934 144 906 - Fax 934 147 107
correu@quadernscrema.com
www.quadernscrema.com

© 2009 by hereus d'Eugeni d'Ors
© per l'edició i la presentació, 2009 by Xavier Pla Barbero
© de la il·lustració de coberta, 2009 by hereus d'Eugeni d'Ors
© d'aquesta edició, 2009 by Quaderns Crema, S. A. U.

Drets exclusius d'edició:
Quaderns Crema, S. A. U.

A la coberta, Eugeni d'Ors
durant el seu viatge per Alemanya i Holanda l'any 1911.

L'edició d'aquest llibre ha comptat amb un ajut
del projecte d'investigació de la Universitat de Girona
HUM2005-04288/FILO, finançat per la Subdirecció General
de Proyectos de Investigación del Ministerio
de Educación y Ciencia.

ISBN: 978-84-7727-471-1
DIPÒSIT LEGAL: B. 36 884-2009

AIGUADEVIDRE *Gràfica*
QUADERNS CREMA *Composició*
ROMANYÀ-VALLS *Impressió i relligat*

PRIMERA EDICIÓ *octubre de 2009*

Sota les sancions establertes per les lleis,
queden rigorosament prohibides, sense l'autorització
per escrit dels titulars del copyright, la reproducció total o
parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment mecànic
o electrònic, actual o futur—inclouent-hi les fotocòpies i la difusió
a través d'Internet—, i la distribució d'exemplars d'aquesta
edició mitjançant lloguer o préstec públics.

Com el riure i com la paraula, la curiositat és pròpia de l'home. Un gos o un ximpanzé coneixen només obscurament els objectes que, d'una manera immediata, es relacionen amb les necessitats o amb els hàbits de la seva vida; cap temptació els porta als altres objectes que, de moment, no estan inclosos en l'angle de la llur utilitat. Però un instint superior porta a l'home, precisament, amb més vivesa vers aquests objectes que, per un instant, li són inútils. L'home és un animal curiós. Com el primer moviment d'un infant al qual es dóna una joguina és de conèixer el secret i mecanisme d'aquesta, així el primer moviment de l'home, i un dels seus impulsos més originaris, ha estat el conèixer què és i com funciona aquesta magna joguina que Déu li ha donat i que s'anomena l'Univers.

Segons el relat bíblic, Adam posà nom a totes les coses. Denominar una cosa ja significa, en cert sentit, conèixer-la.¹ L'acte de denominació parteix sempre d'una ciència més o menys rudimentària i es torna el principal instrument del desenrotllament futur d'aquesta mateixa ciència; per això, en tots els ordres del saber humà s'ha donat sempre tant d'importància al tecnicisme. Adam, quan batejava els animals, les plantes, els minerals, feia ja un acte de naturalista. Passen els

¹ En la glosa «Guia de l'albir en els nerviosos i escrupolosos (V di-vendres de Quaresma)», 29-III-1909, Ors ja havia desenvolupat aquesta idea: «La paraula humana és un exorcisme meravellós. No hi ha, potser, més alta victòria sobre les coses que aquesta: ANOMENAR-LES. Anomenar una cosa és devenir el seu senyor. ¿Què fa l'esperit quan anomena? Engropa un bocí de realitat, que li era interior i li era un pes, i el treu enfora i el modela a la pròpia imatge i semblança», vegeu Eugeni d'Ors, *Glosari 1908-1909*, Barcelona, Quaderns Crema, 2001, p. 454.

temps, roden els segles i quan, ja relativament molt a la vora de nosaltres, un Linneu comença una nova era en l'estudi de les Ciències Naturals, amb la publicació del seu llibre *Sistema de la Natura*, no fa en realitat una altra cosa que repetir l'acte adamític, substituint només allò que en el primer home era instint i intuïció per una concepció ja metoditzada i per l'explanació d'un pensament sistemàtic.¹

Els més antics documents de tots els pobles refereixen no solament actes que impliquen una relativa perfecció en el coneixement de la natura, sinó temptatives de caràcter ja reflexiu, fetes pels seus homes més savis, per arribar a un inventari el més vast i ordenat possible dels regnes de la natura, i a una ciència de les formes i de les funcions en les espècies que comprèn cada un d'ells. Sapigut és que els tres tipus professionals més generals entre els homes primitius són el de *caçador*, el de *pastor* i el de *pagès*. El primer necessita conèixer les bèsties ferotges i els llurs costums per salvar-se dels perills, adaptar-se a habilitats i aprofitar febleses; també aprèn aviat el caçador a servir-se de l'auxili que li poden portar altres animals, com el gos, reduïts a son poder. El pastor, sense desconèixer aquests mateixos animals de presa, algun dels quals, com el llop i el voltor, constitueix també un perill per ell, té sobretot que ésser informat de la vida dels animals domèstics dels quals es componen els ramats que ell condueix i aprofita. L'agricultor, en fi, troba principalment en la Botànica el tema de les seves més agradables i útils meditacions d'home d'ingeni; observa la germinació dels grans, el seu

¹ Uns anys més tard, en la glosa «Linné», 31-V-1918, Ors reprèn aquesta mateixa idea: «Parlem, doncs, de Linné, que a voltes sóc temptat a considerar com l'home més emperador entre els homes, després d'Adam. Adam va donar nom a totes les criatures del Senyor. Linné les rebateja... Glorifiquem els magnes Anomenadors! ¿Anomenar una cosa no és la manera més eficaç de posseir-la?», avui dins Eugeni d'Ors, *La Vall de Josafat*, Barcelona, Quaderns Crema, 1987, p. 99.

desenrotllament, la floració i la fructificació. També fa grans experiències immediates sobre els animals que guarda o que utilitza, observa els seus hàbits, se li tornen familiars les seves malalties. Algunes vegades, aquests mateixos animals auxiliïen l'home primitiu en el coneixement de la naturalesa. Així, els pastors van utilitzar de bona hora l'instint de certes espècies per arribar a distingir les plantes nutritives de les plantes verinoses. En fi, es comprèn que aquestes mateixes bèsties han servit a aquells homes per ensajar, en primer lloc, la virtut curativa de certes herbes medicinals, que després aplicaven a les pròpies malalties. En tots aquests actes elementals d'estudi de la Natura, l'element constant és la previsió, que eleva l'home per damunt de les exigències dels problemes immediats que ha de resoldre per avançar en la vida.

L'instint de previsió és lligat a l'instint de curiositat. L'home és un animal curiós, un savi, dèiem suara; afegim que és també un animal previsor, no solament amb la previsió pràctica de certes espècies, com les formigues que emmagatzemen provisions destinades a la satisfacció de les necessitats en l'època adversa, sinó amb la previsió tota teòrica que fa a aquest proveir-se de coneixements que, de moment, no tenen una aplicació immediata però que li serveixen per lligar la seva activitat al curs regular dels fenòmens i àdhuc per dominar aquells. Com la formiga emmagatzema provisions, l'home emmagatzema coneixements amb una previsió que no té per lema i mesura una necessitat pràctica del demà sinó que és infinita, com l'espai, a través del qual escampa l'home la mirada.

Aquesta previsió significa en ella mateixa una confiança en el curs regular dels fenòmens, sense la qual no es concebiria la ciència. Un sonet famós escrit en anglès per un espanyol, el pare Blanco White, pinta la desesperació del primer home quan veia en el crepuscle del primer dia del seu viure la llum del sol desaparèixer i fer lloc a l'obscuritat de la nit.

Son terror pogué fer-li creure per uns instants que el sol moria per sempre, que la nit duraria per sempre i que la claror d'una nova jornada no brillaria ja per ell: es comprèn l'angoixa d'aquella primera nit humana; mes l'endemà el Sol tornà. I el poeta, que ha comparat la nit amb la mort, en celebrar l'alegria de la jornada nova, insinua el fet de la victòria de la immortalitat de l'ànima sobre l'apariència de la mort. «Si la nit ens enganya—diu—, ¿per què la mort no ha d'enganyar-nos també?».¹

Igual o pitjor angoixa podia portar a aquest primer home la visió de l'estació tardoral quan la Natura es despulla i ve l'hivern, quan la vida sembla haver-se extingit de la superfície de la Terra. També aquest letarge de les coses pogué semblar al primer home definitiu i impossible el renaixement d'una primavera nova. Mes la primavera ve cada any com la llum torna cada dia. Prest aprengueren els nostres primers ancestres la noció d'una alternativa regular entre la llum i la tenebra i d'una successió rítmica i simètrica entre les estacions de l'any. L'ordre, l'harmonia de la Natura, superadora dels petits conflictes i de les petites lluites, fou una adquisició racional que s'interioritzà en la ment de seguida. Així, tots els coneixements que l'experiència de la vida aportava eren elevats, en induccions rudimentàries, a la categoria de lleis

¹ Es tracta del sonet de Joseph Blanco White (Sevilla, 1775 - Liverpool, 1841) «To Night», dedicat a Coleridge, publicat el 1828. Ors, però, llegeix malament l'últim vers: «Mysterious Night! When our first parent knew | Thee from report divine, and heard thy name, | Did he not tremble for this lovely frame, | This glorious canopy of light and blue? | Yet 'neath a curtain of translucent dew, | Bathed in the rays of the great setting flame, | Hesperus with the host of heaven came, | And lo! Creation widened in man's view. | Who could have thought such darkness lay concealed | Within thy beams, O Sun! or who could find, | Whilst fly and leaf and insect stood revealed, | That to such countless orbs thou mad'st us blind! | Why do we then shun death with anxious strife? | If Light can thus deceive, wherefore not Life?».

naturals. Armat d'aquestes lleis, avançava l'esperit de l'home. Tenint-les presents, es verificaren els primers actes d'indústria. Per celebrar-les, com un do benèfic dels cels, s'entonaren piadosament els primers himnes i es narraren els primers poemes. I ja havem dit que, en la memòria de cada poble, resta el nom més o menys llegendari d'alguns dels seus barons savis per la Ciència o il·luminats per favors misteriosos que penetraren més enllà que els altres en el coneixement dels éssers i objectes que ens envolten i que volgueren comunicar al pròxim els coneixements així obtinguts.